

Millennium

I. svezak

Stieg Larsson

Muškarci koji
mrze žene

prevela sa švedskog
Željka Černok

Fraktura

Naslov izvornika *Män som hatar kvinnor*

© 2005 by Stieg Larsson

First published by Norstedts, Sweden in 2005

Published by agreement with Norstedts Agency

© za hrvatsko izdanje Fraktura 2008.

© za prijevod Željka Černok i Fraktura 2008.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-071-5

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 683668

PROLOG

Petak, 1. studenog

Bio je to događaj koji se ponavljao svake godine. Primatelj cvijeta sada je navršio osamdeset i dvije godine. Kada je cvijet stigao, otvorio je paket i razmotao ukrasni papir. Nakon toga je podigao telefonsku slušalicu i nazvao broj bivšega policijskog inspektora koji se nakon umirovljenja preselio i živi blizu jezera Siljan. Njih dvojica nisu bila samo istih godina, bili su i rođeni na isti dan – što bi se, u ovom kontekstu, moglo smatrati ironičnim. Policijski inspektor znao je da će dobiti poziv nakon što dođe poštar oko jedanaest sati, pa je pio kavu dok je čekao. Ove je godine telefon zazvonio već u pola jedanaest. Podigao je slušalicu i pozdravio, ali se nije predstavio.

“Došao je.”

“Što je ove godine?”

“Ne znam koji je to cvijet. Dat ću ga na identifikaciju. Bijele je boje.”

“Pretpostavljam da nema nikakva pisma?”

“Ne. Ništa drugo, samo cvijet. Okvir je jednak kao i prošle godine. Jedan od onih jeftinih koje sam moraš sastaviti.”

“Poštanski štambilj?”

“Stockholm.”

“Rukopis?”

“Kao i uvijek, tiskana, velika slova. Ravna i uredna.”

Tu je tema bila iscrpljena i obojica su nekoliko minuta šutjela, svaki sa svoje strane žice. Umirovljeni se policijski inspektor naslonio na stolicu dok je sjedio za kuhinjskim stolom i pušio lulu.

Znao je da se od njega više ne očekuje da postavi neko ključno ili pronicavo inteligentno pitanje koje bi bacilo novo svjetlo na taj događaj. To je vrijeme davno prošlo i razgovor između dvojice staraca imao je više obilježja rituala vezanog za misterij koji nijedna druga osoba na cijelom svijetu nije imala nikakve želje riješiti.

Latinski je naziv bio *Leptospermum (Myrtaceae) rubinette*. Radilo se o ne baš impresivnom grmu s malim listovima poput vrijesa i dva centimetra velikim cvjetovima s pet latica. Bio je otprilike dvanaest centimetara visok.

Cvijet potječe iz središnje Australije i brdovitih dijelova, gdje ga se može naći kako raste u otpornim grmovima. U Australiji ga zovu *Desert Snow*. Kasnije će stručnjakinja iz botaničkog vrta u Uppsali konstatirati da je riječ o neobičnoj biljci koja se rijetko uzgaja u Švedskoj. U svom izvještaju botaničarka je napisala da je biljka iz porodice grmova manuka i da je se često zna zamijeniti s njenim rasprostranjenijim “rođakom” *Leptospermum scoparium*, koji raste posvuda po Novom Zelandu. Po riječima stručnjakinje, razlika je u tome što *rubinette* ima mali broj mikroskopski sitnih ružičastih točkica na vrhovima latica, što cvijetu daje blijedo ružičastu nijansu.

Rubinette je po svemu zbudjujuće skroman cvijet. Nema nikakve komercijalne vrijednosti. Nema nikakvih poznatih ljekovitih svojstava i ne može prouzročiti halucinogene vizije. Nije jestiv, nije upotrebljiv kao začim i od njega nije moguće proizvesti boje. Ali ima određeno značenje za prastanovnike Australije, Aboridžine, koji područje i floru oko Ayers Rocka smatraju svetim. Zbog toga se čini da je jedini razlog za postojanje tog cvijeta da učini okoliš ugodnijim svojom promjenjivom ljepotom.

U svom je izvještaju botaničarka iz Uppsale navela da je *Desert Snow* rijedak u Australiji, dok ga u Skandinaviji gotovo i nema. Sama nije nikada vidjela tu biljku uživo, ali nakon što je pitala nekoliko kolega za savjet, saznala je da su je pokušali uzgojiti u jednom vrtu u Göteborgu i da je moguće da je uzgajaju zalju-

bljenici u biljke i amateri botaničari u svojim malim staklenicama posvuda po Švedskoj. Razlog zašto ju je teško uzgojiti u Švedskoj jest taj što biljka preferira blagu i suhu klimu i mora se držati u kući u zimskoj polovici godine. Ne odgovara joj tlo koje sadržava vapno i zahtijeva navodnjavanje odozdo, ravno iz korijena. Zahtijeva vještinu.

To što je uvijek bila riječ o rijetkom cvijetu u Švedskoj trebalo bi teoretski učiniti potragu za porijeklom upravo tog primjerka lakšom, ali u praksi, bio je to nemoguć zadatak. Ne postoje nikakvi popisi koje bi se moglo konzultirati, nikakve dozvole koje bi se moglo provjeriti. Nije postojao nitko tko je znao koliko je privatnih uzgajatelja uopće pokušalo uzgojiti tu zahtjevnu biljku – mogla je biti riječ o samo nekoliko ljudi, ali i o nekoliko stotina zaljubljenika u cvijeće koji imaju pristup sjemenju ili biljkama. Mogla se kupiti od fizičke osobe ili putem poštanske narudžbe od nekog drugog uzgajivača ili botaničkog vrta iz bilo kojeg dijela Europe. Mogla je čak biti i donesena direktno iz Australije s nekog putovanja. Drugim riječima, identificirati baš te uzgajivače među milijunima Šveđana koji imaju mali staklenik ili teglu s cvijećem na prozoru dnevne sobe, bila bi beznadna misija.

Bio je to samo jedan u nizu tajnovitih cvjetova koji su uvijek stizali u debeloj kuverti 1. studenoga. Vrste su svake godine bile drugačije, ali uvijek je bila riječ o lijepim i često prilično rijetkim cvjetovima. Kao i uvijek, cvijet je bio prešan, pažljivo postavljen na papir za slikanje akvarela i stavljen iza stakla u jednostavnom okviru dimenzija 29 x 16 cm.

Tajna oko tog cvijeća nikada nije bila objavljena u medijima ili u javnosti, već je bila poznata samo uskom krugu ljudi. Tri desetljeća ranije godišnji dolazak cvjetova bio je objekt analiza u Državnom forenzičkom laboratoriju, koje su provodili stručnjaci za otiske prstiju i grafolozi, detektivi i skupine rođaka i prijatelja primatelja pošiljke. Sada je broj sudionika drame spao na samo tri osobe: ostarjelog slavljnika, umirovljenog policajca i, naravno, nepozna-

tu osobu koja je slala taj poklon. S obzirom na to da su se prve dvije među navedenim osobama nalazile u tako respektabilnim godinama da je bilo krajnje vrijeme da se pripreme na neizbježno, krug interesenata uskoro će se, dakle, i smanjiti.

Umirovljeni policajac bio je iskusni veteran. Nikada neće zaboraviti svoje prvo uhićenje, zatvaranje agresivnoga i vrlo pijanog radnika čeličane prije nego što napravi još više nevolja sebi ili nekome drugom. Tijekom svoje karijere u zatvor je stavljao ilegalne lovce, zlostavljače supruga, prevarante, kradljivce automobila i teško alkoholizirane ljude. Sretao je provalnike, pljačkaše, preprodavače droge, silovatelje i barem jednog više ili manje poremećenog tipa s dinamitom. Sudjelovao je u devet istraga ubojstava s predumišljajem ili ubojstava u afektu. Pet od njih bila su one vrste kad ubojica sam nazove policiju i pun pokajanja prizna da je ubio ženu ili brata ili nekog drugog sebi bliskoga. Provedene su tri istrage; dvije su bile riješene u roku nekoliko dana, a jedna, uz pomoć državne kriminalističke policije, nakon dvije godine.

Deveti je slučaj riješila policija, to jest istražitelji su znali tko je ubojica, ali dokazi su bili toliko slabi da je tužitelj odlučio staviti slučaj na stranu. Na inspektorovo nezadovoljstvo, slučaj je uskoro proglašen zastarjelim. Ali, sveukupno gledano, mogao je iza sebe vidjeti impresivnu karijeru i osjećati se zadovoljnim onime što je postigao.

Ali bio je sve samo ne zadovoljan.

Za inspektora je *slučaj s prešanim cvjetovima* bio trn u oku – jedini preostali zadatak koji ga je frustrirao i kojemu je posvetio neizmjereno mnogo vremena.

Situacija je bila dvostruko besmislena zato što ni nakon doslovno tisuću sati razmišljanja na poslu i izvan njega nije mogao čak ni sa sigurnošću utvrditi da je zločin počinjen.

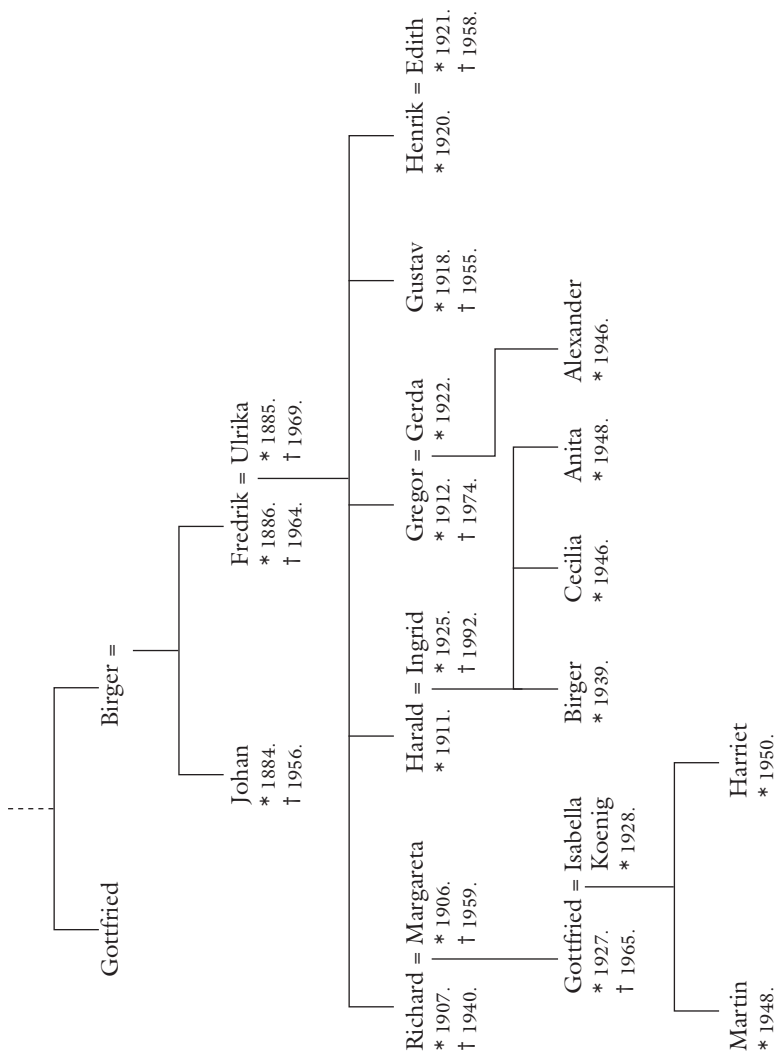
Obojica muškaraca znala su da je osoba koja je stavila cvijet u okvir nosila rukavice tako da ne ostanu otisci prstiju ni na okviru ni na staklu. Znali su da je nemoguće pronaći pošiljatelja. Znali su da je okvir moguće kupiti u dućanima fotoopremom ili papir-

nicama po cijelom svijetu. Jednostavno nije bilo nikakvih tragova koje bi bilo moguće slijediti. A poštanski žig se mijenjao; paket je najčešće bio poslan iz Stockholma, ali tri puta je bio poslan iz Londona, dva puta iz Pariza, dva puta iz Kopenhagena, jednom iz Madrida, jednom iz Bonna i jednom, što je bilo najneobičnije, iz Pensacole u SAD-u. Dok su svi drugi gradovi bili poznati glavni gradovi, Pensacola je bila toliko nepoznata da je inspektor bio prisiljen potražiti grad u atlasu.

Nakon što su se oprostili, osamdesetdvostrani je slavjenik dugo mirno sjedio i promatrao taj lijepi, ali beznačajni australski cvijet kojemu još uvijek nije znao imena. Tada je podigao glavu i pogledao zid iznad pisaćeg stola. Tamo su visjela četrdeset i tri prešana cvijeta uokvirena iza stakala, poredana u četiri reda po deset cvjetova u svakome, plus nezavršeni red s četiri slike. U gornjem redu nedostajala je jedna slika. Mjesto broj devet zjapilo je prazno. *Desert Snow* trebala bi biti fotografija broj četrdeset i četiri.

Prvi put dogodilo se nešto što je razbilo njegovo uobičajeno postupanje svih tih godina. Odjednom, i bez upozorenja, počeo je plakati. I njega je iznenadila ta iznenadna provala osjećaja nakon gotovo četrdeset godina.

Obiteljsko stablo Vangerovih

PRVI DIO
POTICAJ

20. PROSINCA – 3. SIJEČNJA

18% ŽENA U ŠVEDSKOJ BILO JE IZLOŽENO
PRIJETNJI NEKOG MUŠKARCA

I.

Petak, 20. prosinca

Suđenje je neizbježno završilo i sve što je moglo biti rečeno, bilo je rečeno. Ni na trenutak nije posumnjao da će ga proglasiti krivim. Pismena je presuda puštena u javnost u deset sati ujutro u petak i sada je samo preostao završni zaključak novinara koji su čekali u hodnicima suda.

Mikael Blomkvist ih je vidio kroz otvorena vrata i nekoliko sekundi odugovlačio s hodanjem. Nije želio raspravljati o presudi koju je upravo dobio, ali pitanja su bila neizbježna, a on je – prije od svih – znao da moraju biti postavljena i da se na njih mora dobiti odgovor. *Takav je, dakle, osjećaj biti zločinac*, pomislio je. *Biti s krive strane mikrofona*. Od nelagode se promeškolio i pokušao se prisiliti da se nasmiješi. Reporteri su mu uzvratili smiješak i prijateljski kimnuli, bilo im je gotovo neugodno.

“Da vidimo... *Aftonbladet*, *Expressen*, TT, TV4 i ... otkuda ste vi... aha, *Dagens industri*. Mora da sam postao slavan”, konstatao je Mikael Blomkvist.

“Dajte izjavu, *Kalle Blomkvist*”, rekao je reporter iz jednih večernjih novina.

Mikael Blomkvist, čije je puno ime bilo Carl Mikael Blomkvist, uvijek se morao prisiliti da ne zakoluta očima kada bi čuo taj nadimak. Jednom, prije dvadeset godina, kad su mu bile dvadeset i tri i kada je upravo počeo raditi u novinama preko ljeta, Mikael Blomkvist je, ne svojom zaslugom, slučajno razotkrio skupinu pljačkaša banaka koji su tijekom dvije godine izveli pet zapaženih napada na banke. Da se u svim slučajevima radilo o istoj bandi,

nije bilo dvojbe; njihova specijalnost bila je da dođu u mali grad i s vojničkom preciznošću opljačkaju jednu ili dvije banke odjednom. Nosili su maske s likovima iz Disneylanda, te tako, ne posve nejasnom policijskom logikom, bili prozvani Bandom Paje Patka. Ali novine su ih prekrstile u Medvjeđu ligu, što je zvučalo malo ozbiljnije s obzirom na to da su u dva navrata okrutno i bez ikakva obzira prema ljudima, ispalili upozoravajuće hice i prijetili prolaznicima ili previše radoznalima.

Šesti se prepad dogodio u jednoj banci u pokrajini Östergötland, usred ljeta. Jedan se novinar lokalnog radija slučajno našao u banci baš u vrijeme pljačke i reagirao prema pravilniku. Čim su pljačkaši napustili banku, otišao je do telefona i nazvao radioemisijsku vijesti uživo.

Mikael Blomkvist provodio je nekoliko dana s poznanicom u vikendici njenih roditelja u blizini Katrineholma. Kako je točno uspio spojiti sve činjenice, nije znao objasniti čak ni kada ga je policija ispitivala, ali u trenutku kada je čuo vijest, sjetio se skupine od četiri muškarca u vikendici udaljenoj nekoliko stotina metara od njihove. Vidio ih je nekoliko dana ranije kako igraju badminton na livadi kada je s prijateljicom išao kupiti sladoled i prošao pokraj njihove kuće.

Sve što je vidio bila su četiri plavokosa mladića u dobroj formi, u kratkim hlačama i golih torza. Bilo je očito da su bodibilderi i nešto kod tih mladih igrača badmintona navelo ga je da ih još jednom dobro pogleda – možda zato što su igrali po najvećoj pripeci i s nekakvom nasilničkom, fokusiranom energijom. Nije izgledalo kao da to rade da im prođe vrijeme i zbog toga ih je Mikael primijetio.

Nije bilo racionalnog razloga da posumnja da su pljačkaši banke, ali svejedno je prošetao i sjeo na jedno brdašce s kojega je imao pogled na njihovu vikendicu te je konstatirao da je u tom trenutku bila prazna. Prošlo je nekih četrdesetak minuta prije nego što su se dečki dovezli i parkirali volvo u dvorištu. Činilo se da im se žuri i vukli su svaki svoju sportsku torbu, što nije moralo značiti ništa drugo nego da su se negdje kupali. Ali jedan od njih se

vratio do auta i izvadio neku stvar koju je brzo prekrpio sportskom jaknom, a čak i sa svoje relativno udaljene promatračnice Mikael je mogao utvrditi da je riječ o staroj dobroj automatskoj pušci AK 4, upravo onakvoj s kakvom se mnogo družio za vrijeme svoga jednogodišnjeg vojnog roka koji je nedavno završio. Nazvao je policiju i ispričao im što je primijetio. Bio je to uvod u trodnevnu opsadu vikendice koja je bila intenzivno praćena u medijima, s Mikaelom u prvom planu i s finim novinarskim honorarom od nekih večernjih novina. Policija se utaborila u kamp-prikolici na imanju pokraj vikendice u kojoj je stanovao Mikael.

Medvjeda je liga dala Mikaelu točno onaj zvjezdani status u struci koji je trebao kao mladi novinar. Druga strana medalje bila je ta da se druge večernje novine nisu mogle suzdržati da ne stave naslov “Kalle Blomkvist riješio zločin”. Podrugljivi tekst napisala je starija kolumnistica i sadržavao je brojne aluzije na mladog detektiva iz knjige Astrid Lindgren. Uz sve to, novine su stavile mutnu sliku na kojoj Mikael stoji poluotvorenih usta i podignutog kažiprsta i daje nekakve upute policajcu u uniformi. Ustvari mu je samo pokazivao gdje se nalazi poljski zahod.

Uopće nije bilo bitno što Mikael Blomkvist nikada u životu nije koristio ime Carl, niti potpisao neki svoj tekst imenom Carl Blomkvist. Od tog je trenutka, na svoj očaj, među kolegama novinarima bio poznat kao *Kalle Blomkvist* – nadimak koji je izgovaran s oštrom porugom, ne neprijateljski, ali ni osobito prijateljski. Svaka čast Astrid Lindgren – obožavao je njene knjige, ali mrzio je nadimak. Trebat će mu nekoliko godina i mnogo veće novinarske zasluge prije nego što nadimak počne blijedjeti, ali svejedno bi uvijek ustuknuo kada bi to ime bilo izgovoreno u njegovoj blizini.

Mirno se nasmiješio i pogledao novinara u oči.

“Ma, izmisli nešto. Ti ionako izmišljaš svoje tekstove.”

Ton nije bio neugodan. Svi su se oni više-manje poznavali, a Mikaelov najveći kritičar odlučio je da se neće pojaviti. Nekad je radio s jednim od njih, a na nekoj zabavi nekoliko godina ranije, gotovo mu je uspjelo zavesti onu ženu s TV4.

“Dobro ste dobili po glavi”, konstatirao je mladi novinar *Dagens Industri*.

“Itekako”, priznao je Mikael. Što drugo da kaže?

“Kako se osjećate?”

Usprkos ozbiljnosti situacije, ni Mikael, ni stariji novinari nisu mogli da se na to pitanje ne nasmiješe. Mikael je izmijenio pogled sa ženom s TV4. Kako se osjećate, pitanje koje su Ozbiljni novinari uvijek smatrali da pripada Smiješnim sportskim reporterima jer to je jedino pitanje koje znaju postaviti Zadihanom sportašu koji je upravo protrčao kroz cilj. Ali tada se ponovno uozbiljio.

“Naravno, mogu samo žaliti što sud nije donio drugačiju presudu”, odgovorio je malo formalno.

“Tri mjeseca zatvora i 150.000 kruna kazne. To je prilično mnogo”, rekla je žena s TV4.

“Preživjet ću.”

“Hoćete li moliti Wennerströma za oprost? Rukovati se s njime?”

“Ne, ne vjerujem. Moje mišljenje o poslovnom moralu gospodina Wennerströma nije se znatno promijenilo.”

“Znači, još uvijek tvrdite da je prevarant?” pitao je brzo dečko iz *Dagens Industri*.

Iza tog je pitanja ležao mogući citat s potencijalno poraznim naslovom i Mikael se mogao poskliznuti na tu koru banane da reporter nije signalizirao opasnost time što mu je malo prepoletno gurnuo mikrofon u lice. Mikael je nekoliko sekundi razmišljao što da odgovori.

Sud je upravo presudio da je Mikael Blomkvist povrijedio čast financijera Hans-Erika Wennerströma. Optužen je za krivokletstvo. Suđenje je okončano i nije se imao nikakve namjere žaliti na presudu. Ali što bi se moglo dogoditi kada bi neoprezno ponovio svoje tvrdnje već na stubama suda? Mikael je shvatio da ne želi znati odgovor na to pitanje.

“Smatrao sam da imam dobre razloge za objavljivanje tih informacija. Sud nije dijelio to mišljenje i, naravno, moram prihvatiti njegovu presudu. Sada ćemo u redakciji dobro prodiskutirati

presudu prije nego odlučimo što ćemo učiniti. Više od toga nemam za reći.”

“Ali zaboravili ste da novinar mora predočiti dokaze za svoje tvrdnje”, rekla je ona s TV4 s naznakom oštine u glasu. Tvrdnju se stvarno nije moglo negirati. Bili su dobri prijatelji. Lice joj je bilo neutralno, ali Mikaelu se činilo da može vidjeti naznaku razočarane distanciranosti u njenim očima.

Mikael Blomkvist ostao je tamo stajati i odgovarao na pitanja još nekoliko mučnih minuta. Pitanje koje je, neizgovoreno, ostalo visjeti u zraku, ali koje nijedan novinar nije htio postaviti (možda zato što je bilo toliko neugodno i neshvatljivo) bilo je kako je Mikael mogao napisati tekst koji je bio u potpunosti neistinit. Svi okupljeni novinari, s iznimkom novinara na zamjeni iz *Dagens Industri*, bili su veterani s bogatim poslovnim iskustvom. Za njih je odgovor ležao iza granice razumijevanja.

TV4 ga je postavila pred vrata suda i ponovila svoja pitanja nasamo pred kamerom. Bila je više prijateljski nastrojena nego što je zasluživao i bilo je dovoljno citata da svi novinari budu zadovoljni. Priča će završiti na naslovnicama, bilo je to neizbježno, ali morao se prisiliti da se sjeti da tu nije bila riječ o najvećem medijskom događaju godine. Reporteri su dobili ono što su htjeli i vratili se svaki u svoju redakciju.

Namjeravao je prošetati, ali bio je vjetrovit prosinački dan, i već je bio sav smrznut nakon intervjua. Tek kada je ostao stajati sam na stubama suda, podigao je pogled i ugledao Williama Borga kako izlazi iz svog automobila, u kojem je sjedio za vrijeme trajanja intervjua. Pogledi su im se sreli, a onda se William Borg nasmiješio.

“Vrijedilo je doći samo da te vidim s tim papirom u rukama.”

Mikael nije odgovorio. William Borg i Mikael Blomkvist poznavali su se petnaest godina. Nekada su zajedno radili na zamjeni kao novinari rubrike gospodarstva u nekim jutarnjim novinama. Možda se tu radilo o nedostatku kemije među njima, ali to je

rezultiralo neprijateljstvom koje se protegnulo na cijeli život. Borg je u Mikaelovim očima bio loš reporter i naporna, pokvarena i osvetoljubiva osoba koja je mučila sve u svojoj okolini glupim vicevima i davala prezirne izjave o starijim, i samim time iskusnijim reporterima. Činilo se da osobito mrzi starije reporterke. U to su se vrijeme prvi put posvađali, nakon čega je bilo još nesuglasica, a došlo je i do razilaženja na osobnoj razini.

Tijekom godina Mikael i William Borg neprestano su nalijetali jedan na drugoga, ali su tek krajem 1990-ih postali pravi neprijatelji. Mikael je napisao knjigu o novinarstvu koje se bavi gospodarstvenim temama i marljivo citirao mnoge glupe članke koje je Borg potpisao. U Mikaelovoj verziji Borg je ispao napuhani čovjek koji misli da sve zna, a sve informacije krivo shvati, i koji je pisao članke u kojima je dizao u nebesa internetske kompanije koje su ubrzo nakon toga propadale. Borgu se nije sviđala Mikaelova analiza i kada su se jednom slučajno sreli u kafiću na Söderu, gotovo su se potukli. Otprilike tada je Borg napustio novinarstvo i sada je radio kao informator za mnogo veću plaću u tvrtki za koju je, uza sve ostalo, bio zainteresiran industrijalac Hans-Erik Wennerström.

Upravo je htio produžiti dalje, kada se tu zaustavio autobus broj 40 i on je uskočio u njega, samo da se makne s tog mjesta. Sišao je na Fridhemsplanu i neodlučan ostao stajati na autobusnoj postaji, još uvijek držeći presudu u ruci. Na kraju je odlučio da će otići do kafića Anna, pokraj ulaza u podzemnu garažu policijske postaje.

Manje od pola minute nakon što je naručio kavu s mlijekom i sendvič, počele su podnevne vijesti na radiju. Prilog o njemu bio je treći po redu, nakon bombaša samoubojice u Jeruzalemu i vijesti da je vlada osnovala komisiju koja će istražiti navodno stvaranje kartela u građevinskoj industriji.

Novinar Mikael Blomkvist iz časopisa Millennium osuđen je u četvrtak ujutro na tri mjeseca zatvora zbog krivokletstva industrijalca Hans-Erika Wennerströma. U zapaženom članku, objavljenom

ranije ove godine, o takozvanoj aferi Minos, Blomkvist je tvrdio da je Wennerström koristio državna sredstva koja su bila namijenjena za ulaganje u industriju u Poljskoj, za trgovinu oružjem. Mikaelu Blomkvistu dosuđeno je da mora platiti i 150.000 kruna odštete. Wennerströmov advokat Bertil Camnermarker u jednom je komentaru rekao da je njegov klijent zadovoljan presudom. "Bio je to stvarno težak slučaj krivokletstva", rekao je.

Presuda se protezala na dvadeset i šest stranica. Opisani su razlozi zašto je Mikael po petnaest točaka optužen za krivokletstvo biznismena Hans-Erika Wennerströma. Mikael je ustvrdio da ga je svaka od tih točaka optužbe stajala 10.000 kruna i šest dana u zatvoru. Ne uključujući troškove suđenja i honorar njegovu odvjetniku. Nije imao snage ni početi računati do koje će se svote taj račun popeti, ali je konstatirao da je moglo biti i gore: sud ga je odlučio osloboditi po sedam točaka optužbe.

Dok je čitao izjave u presudi, imao je sve teži i neugodniji osjećaj u želucu. To ga je iznenadilo. Čak i kad je suđenje tek započelo, znao je da će biti proglašen krivim, osim ako se ne dogodi neko čudo. U to vrijeme o tome nije bilo nikakve sumnje i pomirio se s tom mišlju. Sjedio je ta dva dana suđenja prilično ravnodušan, i jedanaest je dana, ne osjećajući ništa osobito, čekao da sud donese presudu i sroči tekst koji je sada držao u rukama. Tek je sada, kada je suđenje bilo završeno, osjećao kako ga je preplavila nelagoda.

Kada je odgrizao komadić sendviča, osjetio je kako mu se kruh nadima u ustima. Bilo mu je teško progutati zalogaj i odgurnuo je sendvič u stranu.

Bilo je to prvi put da je Mikael Blomkvist osuđen za neki zločin – prvi put da je uopće bio osumnjičen ili optužen za nešto. U stvari, presuda nije bila ništa osobito. Laka kategorija. Ipak nije bila riječ o oružanoj pljački, ubojstvu ili silovanju. Ali, financijski gledano, presuda je bila osjetna. *Millennium* nije bio predvodnik u svijetu medija s bezgraničnim kapitalom, magazin je preživljavao na marginama, ali presuda nije značila katastrofu za njega. Pro-

blem je bio u tome što je Mikael bio i suvlasnik *Millenniuma*, dok je istovremeno bio, stvarno idiotski, i novinar i odgovorni izdavač magazina. Kaznu od 150.000 kruna Mikael je namjeravao platiti iz vlastita džepa, što će većim dijelom pojesti njegovu uštedvinu. Novine su plaćale troškove suđenja. S mudrim kućnim budžetom uspjeh će to preživjeti.

Razmišljao je o mogućnosti da proda stan, ali to bi ga stvarno zaboljelo. Krajem sretnih osamdesetih godina, u doba kada je bio zaposlen na puno radno vrijeme i imao relativno dobra primanja, potražio je stan. Trčao je uokolo obilazeći stanove koji su se nudili i odbacio većinu njih, a onda je naletio na potkrovni stan od 65 kvadrata na početku Ulice Bellmansgatan. Prijašnji ga je vlasnik počeo uređivati kako bi se u njemu moglo živjeti, ali je iznenada dobio posao u nekoj internetskoj tvrtki u inozemstvu i Mikael je mogao jeftino kupiti objekt u renoviranju.

Mikael je odbacio skice arhitekta i stručnjaka za uređenje prostora i sam završio posao. Uložio je novac u uređenje kupaonice i kuhinje, a za ostalo mu se fućkalo. Umjesto da stavi parkete i postavi unutarnje zidove kako bi pregradio stan u planirani dvo-sobni, ispolirao je krovne grede, prebojio grube zidove i prekrpio najgore mane s nekoliko akvarela Emanuela Bernstonea. Rezultat je bio potpuno otvoreni prostor, s dijelom za spavanje iza police za knjige te prostorom za jelo i dnevnom sobom uz malu čajnu kuhinju. Stan je imao dva stropna prozora i još jedan na bočnoj strani kuće s pogledom preko krovova prema Riddarfjärden i staroj gradskoj jezgri Gamla Stan. Mogao je vidjeti dio vode kod Slussena i imao pogled na gradsku vijećnicu. U današnjoj situaciji ne bi si mogao priuštiti takav stan i zato ga je stvarno želio zadržati.

Ali to što je riskirao da izgubi stan nije bilo ništa prema tome što je poslovno pretrpio pravi udarac čije će posljedice dugo popravljati. Ako se uopće daju popraviti.

Bila je riječ o povjerenju. U dogledno vrijeme mnogi će urednici oklijevati treba li objaviti tekst koji je on potpisao. Još je

uvijek imao dovoljno prijatelja u struci koji će prihvatiti da samo nije imao sreće i da je to bilo slučajno, ali više si nije mogao priuštiti ni najmanju pogrešku.

Ono što ga je najviše peklo bilo je poniženje.

Imao je sve džokere u rukama, ali ih je izgubio protiv polukriminalca u Armanijevu odijelu. Hulje od burzovnog meštra. Yuppieja s poznatim odvjetnikom koji se cerio tijekom cijelog suđenja.

Kako je sve moglo poći tako krivo?

Afera Wennerström počela je tako obećavajuće na sjedalu žute jahte Mälar 30 ivanjskog poslijepodneva prije godinu i pol. Sve je bila slučajnost kojoj je povod bio jedan bivši kolega novinar, sada ekonom za županijsku upravu, koji je htio impresionirati svoju novu curu i ne razmišljajući unajmio jahtu Scampi na nekoliko dana za neplanirano, ali romantično jedrenje po stockholmskom arhipelagu. Cura, koja se nedavno doselila iz Hallstahammara kako bi studirala u Stockholmu, nakon prvotnog je nećkanja dopustila da je nagovori, pod uvjetom da i njena sestra i sestrin dečko idu s njima. Nitko iz trija iz Hallstahammara nije nikada prije jedrio. Problem je bio u tome što je i ekonom bio više entuzijastičan nego iskusan jedriličar. Tri dana prije polaska sav je očajan nazvao Mikaela i nagovorio ga da ide s njima kao peti član posade i odgovoran za navigaciju.

Mikaelu se prvo nije sviđao prijedlog, ali dao se nagovoriti nakon što mu je obećano nekoliko dana odmora u arhipelagu uz, kako se to kaže, dobru hranu i ugodno društvo. Ali od tih lažnih obećanja nije bilo ništa i jedrenje je preraslo u mnogo veću katastrofu nego što je mogao zamisliti. Jedrili su lijepom, ali nedramatičnom rutom od otoka Bullandö kroz prolaz Furusund brzinom od nekih pet metara u sekundi, ali ekonomova je cura svejedno odmah dobila morsku bolest. Njena se sestra počela svađati sa svojim dečkom i nitko od njih nije pokazao ni najmanje interesa da nauči išta o jedrenju. Ubrzo je postalo očito da je Mikael taj od kojega se očekuje da se brine o brodu dok su drugi

pridonosili dobronamjernim, ali uglavnom besmislenim savjetima. Nakon što su prve noći prenoćili u jednom zaljevu na Ängsöu, bio je spreman usidriti se u Furusundu i vratiti se kući autobusom. Samo su ga očajničke molbe ekonomista zadržale na brodu.

Oko dvanaest sati sljedećeg dana, dovoljno rano da je bilo još nekoliko slobodnih mjesta, usidrili su se uz mol za goste na Arholmi. Roštiljali su i upravo pojeli ručak kada je Mikael primijetio jednu jedrilicu M-30 od žute plastike koja je uplovila u zaljev samo uz pomoć glavnog jedra. Brod je polagano plovio dok je jedriličar pogledom tražio mjesto uz mol. Mikael je bacio pogled oko sebe i konstatirao da je prostor između njihova Scampija i jednog jedrenjaka s desnog boka broda vjerojatno jedino mjesto i da će biti upravo dovoljno veliko za usku M-30. Ustao je na krmi i pokazao; jedriličar na M-30 podigao je ruku u zahvalu i krenuo prema molu. Usamljeni jedriličar koji se ne namjerava opterećivati paljenjem motora, primijetio je Mikael. Začuo je zvečanje lanca sa sidrom i nekoliko sekundi kasnije veliki se jarbol spustio, dok se jedriličar kretao kao opečeni štakor kako bi usmjerio kormilo ravno u slobodni prostor i istovremeno dobacio kraj užeta na mol.

Mikael se popeo na rub palubne ograde i rukom mu signalizirao da može prići. Pridošlica je posljednji put popravio kurs i savršeno uklizao do krme Scampija, gotovo bez brzine. Tek u trenutku kada je novopridošlica Mikaelu bacio užu, vidjeli su da se poznaju i oduševljeno se nasmiješili.

“Bok, Robban”, rekao je Mikael. “Zašto ne koristiš motor i tako ne ostružeš boju sa svih brodova u luci?”

“Bok, Micke. I činilo mi se da si mi nekako poznat. Motor bih vrlo rado koristio kad bih ga samo mogao pokrenuti. Prokletnik je crko još kod Rödlöga prije dva dana.”

Rukovali su se preko ograde.

Prošla je cijela vječnost otkada su Mikael Blomkvist i Robert Lindberg bili prijatelji, čak vrlo dobri prijatelji, u gimnaziji Kungsholmen sedamdesetih godina. Kao što se to često dogodi sa

starim prijateljima, sve se raspalo nakon mature. Krenuli su svaki svojim putem i sreli se jedva kojih pet-šest puta u posljednjih dvadeset godina. Do ovog susreta na molu u Arholmi prošlo je barem sedam ili osam godina od posljednjeg susreta. Sada su sa zanimanjem proučavali jedan drugoga. Robert je bio preplanuo, raščupane kose i imao je dvotjednu bradu.

Mikael je odmah osjetio kako je mnogo bolje volje. Kada su ekonom i njegovo glupo društvo otišli na kopno kako bi plesali oko ivanjskog stupa pokraj trgovine na drugoj strani otoka, on je ostao sjediti na M-30 s haringama i čašicom rakije u ruci, razgovarajući o svemu i svačemu sa starim školskim prijateljem.

Navečer, kada su odustali od borbe s nepoznatim arholmskim komarcima i preselili se dolje u kabinu, te nakon povećeg broja ispijenih čašica, razgovor je prerastao u prijateljsku prepirku o moralu i etici u poslovnom svijetu. Obojica su izabrala karijere koje se na neki način fokusiraju na državne financije. Robert Lindberg je nakon gimnazije pohađao ekonomski fakultet i krenuo u svijet bankarstva. Mikael Blomkvist je završio na novinarstvu i posvetio velik dio svog posla razotkrivanju sumnjivih poslova upravo u bankarskom i poslovnom svijetu. Poveo se razgovor o moralnom pitanju određenih otpremnina koje su davane devedesetih godina. Nakon što je hrabro branio neke od najpoznatijih otpremnina, Lindberg je spustio čašu i protiv svoje volje konstatirao da se ipak u poslovnom svijetu još uvijek krije pokoja korumpirana hulja. Odjednom je pogledao Mikaela ozbiljnim pogledom.

“Ti, koji si istraživački novinar i pišeš o privrednim prekršajima, zašto ne pišeš ništa o Hans-Eriku Wennerströmu?”

“Nisam znao da postoji nešto što bi se o njemu moglo pisati.”

“Kopaj. Kopaj, kvragu. Koliko si upoznat s programom SIB?”

“Pa, to je nekakav program pomoći iz devedesetih godina za

pomoć industriji u državama bivšeg Istočnog bloka da se osove na noge. Ukinuli su ga prije nekoliko godina. Nisam o tome imao što pisati.”

“SIB je kratica za Styrelse för Industriellt Bistånd*, projekt koji je podržala Vlada i koji su vodili predstavnici desetak velikih švedskih kompanija. SIB je dobio državne garancije za niz projekata o kojima su se dogovorili s vladama u Poljskoj i baltičkim zemljama. Sindikati su tu držali jedan kut kao garanciju da će, slijedeći švedski model, na Istoku ojačati i radnički pokret. Formalno gledano, bio je to projekt pomoći koji je građen prema načelu ‘pomažemo vam da si sami pomognete’ i koji je vladama na Istoku trebao dati mogućnost da saniraju vlastitu ekonomiju. Ali u praksi se radilo o tome da su švedske kompanije dobile državne subvencije kako bi ušle i etablirale se kao suvlasnici kompanija u istočnim državama. Onaj prokleti kršćanski ministar jako je zagovarao SIB. Trebali su osnovati tvornicu papira u Krakovu, poboljšati metalnu industriju u Rigi, otvoriti tvornicu cementa u Tallinu i tako dalje. Novac je podijelila uprava SIB-a, koja se sastojala isključivo od predstavnika teške kategorije iz bankovnog i industrijskog svijeta.”

“Dakle, bila je riječ o novcu poreznih obveznika?”

“Otpribliže 50% činile su državne dotacije, ostalo su dale banke i industrije. Ali nije to bila neka idealna djelatnost. Banke i kompanije računale su na to da će ostvariti popriličnu dobit. Koga bi vraga inače uopće ulazile u to?”

“O koliko se novca radilo?”

“Čekaj, slušaj ovo. SIB se uglavnom bavio poštenim švedskim kompanijama koje su se htjele probiti na istočno tržište. Bile su to velike kompanije kao ABB, Skanska i takve. Nikakvi špekulanti, drugim riječima.”

“Tvrdiš li da se Skanska ne bavi spekulacijama? Nije li njihov glavni direktor dobio otkaz zato što je dopustio nekima od svojih

* Upravni odbor za pomoć industriji.

dečki da profučkaju pola milijarde kruna na burzi? A što je s onom histeričnom kupovinom nekretnina u Londonu i Oslu?”

“Ma da, idioti postoje u svakoj kompaniji u svijetu, ali znaš na što mislim. To su ipak kompanije koje nešto proizvode. Kraljeznica švedske industrije i sve to.”

“I kako se Wennerström uklapa u sve to?”

“Wennerström je džoker u svemu tome. Dakle, riječ je o tipu koji je došao niotkuda, koji nema nikakve pozadine u teškoj industriji i koji ustvari nije imao što tu tražiti. Ali zaradio je golemo bogatstvo na burzi i investirao u stabilne kompanije. Ušao je na stražnja vrata, da tako kažem.”

Mikael je natočio još rakije Reimersholms u svoju čašu i naslonio se u kabini i pokušao se sjetiti što je sve znao o Wennerströmu. A to ustvari nije bilo osobito mnogo. Rođen je negdje u Norrlandu, gdje je sedamdesetih godina osnovao investicijsku kompaniju. Nešto je zaradio i preselio se u Stockholm, gdje je, u sretnim osamdesetim godinama, u rekordnom roku napravio karijeru. Osnovao je Wennerström grupu, koja je prekrštena u *Wennerstrom Group* kada su otvoreni uredi u Londonu i New Yorku i kompanija se počela spominjati u istim člancima kao i Beijer. Trgovao je dionicama i vrijednosnim papirima, ulazio u riskantne poslove i počeo se pojavljivati u tabloidima kao jedan od naših mnogobrojnih novih milijardera koji su imali potkrovnne stanove na Strandvägen, fantastične vikendice na otoku Värmdö i jahtu od dvadeset i tri metra, koju je kupio od bivše zvijezde tenisa kad je zapala u novčane poteškoće. Ekonomist, jasno, ali cijele osamdesete godine bile su desetljeće ekonomista i špekulanata na tržištu nekretnina i Wennerström se nije isticao više od ostalih. Ustvari, baš obrnuto; ostao je nekako skriven iza velikih igrača. Nije imao Stenbeckovo pretjerano ponašanje i nije ga bilo po svim novinama kao Barnevik. Riješio se nekretnina i umjesto toga počeo naveliko investirati po Istočnom bloku. Kada je raskoš devedesetih završila, a direktori su jedan za drugim bili prisiljeni uzeti otpremninu, Wennerströмова je kompanija začuđujuće dobro poslovala. Bez ijednog skandala. *Švedska priča o uspjehu*, kako je to

zaključio sam *Financial Times*. Bilo je to 1992. godine. Wennerström se odjednom javio SIB-u i poručio im da želi novac. Predstavio im je plan, naizgled utemeljen na lokalnim interesentima u Poljskoj, a bila je riječ o uspostavljanju industrije za proizvodnju ambalaže za prehrambenu industriju.”

“Dakle, tvornica konzervi.”

“Ne baš, ali tako nešto. Nemaš pojma koga je poznavao u SIB-u, ali je bez problema išetao sa šezdeset milijuna kruna.”

“Ovo počinje biti uzbudljivo. Da pogodim, to je posljednji put da je itko vidio taj novac.”

“Krivo”, rekao je Robert Lindberg. Upućeno se nasmijeo prije nego što se osnažio s još nekoliko kapljica rakije.

“Ono što se zatim dogodilo klasična je priča iz poslovnog izvještaja. Wennerström je stvarno osnovao tvornicu ambalaže u Poljskoj, točnije rečeno, u Lodzu. Kompanija se zvala Minos. SIB je dobio nekoliko entuzijastičnih izvještaja tijekom 1993., a nakon toga ništa. Godine 1994. Minos je odjednom propao.”

Robert Lindberg je treskom spustio praznu čašicu na stol kako bi naglasio kako je kompanija propala.

“Problem sa SIB-om bio je u tome da nisu bile uspostavljene neke čvrste smjernice kako se o projektu treba izvještavati. Sjećaš se kako je tada bilo? Svi su bili tako optimistični nakon pada Berlinskog zida. Uvest će se demokracija, prijetnja nuklearnim oružjem je završila, a boljševici će preko noći postati pravi kapitalisti. Vlada će uspostaviti demokraciju na Istoku. Svi su kapitalisti htjeli sudjelovati u izgradnji nove Europe.”

“Nisam znao da su kapitalisti bili toliko voljni baviti se dobrotvornim radom.”

“Vjeruj mi, to je bilo ono na što su se palili. Rusija i Istočni blok su, osim Kine, valjda jedino preostalo veliko tržište. Industrija nije imala ništa protiv da pomogne Vladi, pogotovo ako je morala uložiti samo mali dio novca. Sve skupa, SIB je progutao oko trideset milijardi kruna poreznih obveznika. Novac se trebao

vratiti u budućnosti s dobitkom. Formalno je SIB bio Vladina inicijativa, ali utjecaj industrije bio je toliki da je upravljački odbor SIB-a praktički samostalno radio.”

“Razumijem. Ima li i tu neke priče?”

“Strpljenja. Kada je projekt započeo, nije bilo nikakvih problema oko financiranja. Švedsku još uvijek nije zadesio šok kamata. Vlada je bila zadovoljna što sa SIB-om može pokazati velika švedska ulaganja u demokraciju na Istoku.”

“To je, dakle, bilo pod vladavinom konzervativaca.”

“Ne miješaj politiku u to. Riječ je o novcu i potpuno je svejedno izabiru li ministre socijaldemokrati ili konzervativci. Dakle, punim jedrima naprijed, a onda je došao problem s valutom i nakon toga su počeli neki novi ljudi demokrati – sjećáš li se Novih demokrata? – cendrati kako nema dovoljno uvida u ono čime se SIB bavi. Jedan od njihovih bedaka pomiješao je SIB i SIDU i mislio da je riječ o nekoj dobrotvornoj pomoći, kao onoj pomoći Tanzaniji. U proljeće 1994. sastavljeno je vijeće koje je trebalo pregledati djelovanje SIB-a. Tada su već postojale primjedbe na razne projekte, a jedna od prvih kompanija koje su pregledali bio je Minos.”

“I Wennerström nije mogao pokazati kamo je novac otišao.”

“Naprotiv. Wennerström je podnio apsolutno savršeno izvješće u kojemu je pisalo da je 54 milijuna investirano u Minos, ali da se pokazalo da postoje preveliki strukturalni problemi u zaostaloj Poljskoj da bi moderna industrija ambalaže mogla funkcionirati i da je njihovu tvornicu ambalaže praktički izgurao s tržišta sličan njemački projekt. Nijemci su bili na najboljem putu da pokupuju cijeli Istočni blok.”

“Rekao si da je dobio 60 milijuna kruna.”

“Točno. Novac od SIB-a funkcionirao je kao beskamatna posudba. Ideja je vjerojatno bila da kompanija otplati dio novca nakon određenog broja godina. Ali Minos je propao i projekt je bio neuspješan, za što se Wennerströma nije moglo kriviti. Tu su stupile na snagu državne garancije i Wennerströmu je nadoknađe-

na šteta. Jednostavno rečeno, nije trebao vratiti novac koji je izgubljen kada je Minos propao, a on je mogao dokazati i da je izgubio jednaku svotu vlastita novca.”

“Čekaj, da vidim jesam li dobro shvatio. Vlada je stavila na raspolaganje milijarde kruna poreznih obveznika i poslužila ih diplomatima koji su otvorili vrata. Industrija je dobila novac i iskoristila ga u ulaganje u korporacije od kojih su onda pobrali rekordni profit. Jer tako nekako to obično bude. Neki pobijede, a neki plaćaju račune, a mi znamo tko igra koje uloge.”

“Ti si cinik. Posuđeni je novac trebalo vratiti državi.”

“Rekao si da je to bila beskamatna posudba. To, dakle, znači da porezni obveznici nisu dobili nikakav udio od toga što su dali lovu. Wennerström je dobio 60 milja, od kojih je 54 investirao. Što se dogodilo s preostalih šest milijuna?”

“U istom trenutku kada je postalo jasno da će projekt SIB biti prekontroliran, Wennerström je poslao ček od šest milijuna SIB-u kako bi vratio razliku. I time je stvar, barem s pravnog gledišta, bila riješena.”

Robert Lindberg je utihnuo i upitno pogledao Mikaela.

“To zvuči kao da je Wennerström glupo profučkao malo SIB-ova novca, ali u usporedbi s pola milijarde koja je nestala iz Skanske ili s pričom o onoj otpremnini direktora iz ABB-a, koja je iznosila skoro milijardu kruna – to je stvarno uznemirilo ljude – ovdje se ne čini kao da se tu ima mnogo toga za pisati”, konstatao je Mikael. “Današnjim je čitateljima stvarno dosta tekstova o nekompetentnim burzovnim meštrima, čak i ako je riječ o novcu poreznih obveznika. Ima li nešto više u cijeloj toj priči?”

“Postaje sve bolje i bolje.”

“Kako znaš sve to o Wennerströmovim poslovima u Poljskoj?”

“Devedesetih sam godina radio u Trgovačkoj banci. Pogodi tko je proveo istragu za predstavnika banke u SIB-u?”

“A tako. Pričaj dalje.”